

Polish journal of science

POLISH JOURNAL OF SCIENCE

№47 (2022)

VOL. 2

ISSN 3353-2389

Polish journal of science:

- has been founded by a council of scientists, with the aim of helping the knowledge and scientific achievements to contribute to the world.
- articles published in the journal are placed additionally within the journal in international indexes and libraries.
- is a free access to the electronic archive of the journal, as well as to published articles.
- before publication, the articles pass through a rigorous selection and peer review, in order to preserve the scientific foundation of information.

Editor in chief – Jan Kamiński, Kozminski University
Secretary – Mateusz Kowalczyk

Agata Żurawska – University of Warsaw, Poland
Jakub Walisiewicz – University of Lodz, Poland
Paula Bronisz – University of Wrocław, Poland
Barbara Lewczuk – Poznan University of Technology, Poland
Andrzej Janowiak – AGH University of Science and Technology, Poland
Frankie Imbriano – University of Milan, Italy
Taylor Jonson – Indiana University Bloomington, USA
Remi Tognetti – Ecole Normale Supérieure de Cachan, France
Bjørn Evertsen – Harstad University College, Norway
Nathalie Westerlund – Umea University, Sweden
Thea Huszti – Aalborg University, Denmark
Aubergine Cloez – Université de Montpellier, France
Eva Maria Bates – University of Navarra, Spain
Enda Baciú – Vienna University of Technology, Austria

Also in the work of the editorial board are involved independent experts

1000 copies

POLISH JOURNAL OF SCIENCE

Wojciecha Górskiego 9, Warszawa, Poland, 00-033

email: editor@poljs.com

site: <http://www.poljs.com>

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ УЧАСТІ ЗАХИСНИКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

*Хитра А.**кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівського державного університету внутрішніх справ**Татарин І.**кандидат юридичних наук
старший викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівського державного університету внутрішніх справ*

LEGAL GUARANTEES OF THE DEFENDANT'S PARTICIPATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS

*Khytra A.,**Candidate of legal sciences, Associate Professor
Head of the Department of Criminal Procedure and Criminalistics of Lviv State University of Internal Affairs**Tataryn I.**Candidate of legal sciences
Senior lecturer of Criminal Procedure and Criminalistics of Lviv
State University of Internal Affairs***Анотація**

У статті здійснений аналіз певних рішень Європейського суду з прав людини та положень чинного кримінального процесуального законодавства України щодо реалізації права на захист через адвоката. Розглянуто правові гарантії участі захисника у кримінальному провадженні та права підозрюваного, обвинуваченого, підсудного на участь адвоката з метою захисту їхніх прав. Зазначено та проаналізовано реалізації прав захисника у кримінальному провадженні у кримінальному провадженні на різних стадіях кримінального процесу.

Abstract

The article analyzes certain decisions of the European Court of Human Rights and the provisions of the current criminal procedure legislation of Ukraine on the exercise of the right to defense through a lawyer. The legal guarantees of the defense counsel's participation in the criminal proceedings and the right of the suspect, accused, defendant to the participation of a lawyer in order to protect their rights are considered. The realization of the rights of a defense counsel in criminal proceedings in criminal proceedings at different stages of the criminal process is indicated and analyzed.

Ключові слова: захисник, право на захист, суб'єкти захисту, засада забезпечення права на захист, права підозрюваного, права обвинуваченого, захист у кримінальному провадженні.

Keywords: defense counsel, right to defense, subjects of defense, principle of ensuring the right to defense, rights of the suspect, rights of the accused, defense in criminal proceedings.

Актуальність дослідження. Захисник – це учасник кримінального процесу, уповноважений у передбаченому законом порядку здійснювати захист прав і законних інтересів підозрюваних, обвинувачених, підсудних, засуджених та виправданих і надавати їм необхідну юридичну допомогу. Участь захисника в кримінальному процесі дозволяє цим особам більш повно реалізувати своє право на захист. Участь адвоката-захисника у слідчих діях при провадженні у кримінальній справі забезпечує найбільшу ефективність захисту прав і охоронюваних законом інтересів обвинуваченого та інших осіб, яких залучено до провадження у кримінальній справі. Доцільно, щоб захисник не відмовлявся від участі у слідчих діях, а навпаки, подавав клопотання про участь у слідчих діях. Відповідно до положень ст. 59 та ч. 2 ст. 63 Конституції України, підозрюваний, обвинувачений, підсудний мають право на правову допомогу та захист. Забезпечення права на захист гарантується обов'язком суду, судді, слідчого судді, прокурора, слідчого, особи, яка

здійснює дізнання, довести до відома підозрюваного, обвинуваченого, підсудного його права, роз'яснити їх та вжити заходів, які б забезпечили йому реальну можливість використати всі передбачені законом засоби захисту. Прийняття Кримінального процесуального кодексу України є суттєвим кроком у розвитку та вдосконаленні системи кримінального судочинства. Це рух у напрямку гуманізації та європеїзації кримінального процесу, забезпеченні належного захисту людини і громадянина, реалізації основних прав та свобод.

Мета і завдання статті – дослідження забезпечення права на захист у кримінальному провадженні через призму прийнятого кримінального процесуального законодавства України.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Питання забезпечення права на захист у кримінальному провадженні в своїх працях торкалися Ю.П. Аленін, В.Д. Басай, О.Д. Бойков, Є.В. Васильковський, С.В. Гончаренко, Ю.М. Грошевий, А.Я. Дуби-

нський, С.В. Ківалов, В.Т. Маляренко, О.Р. Михайленко, В.В. Молдован, В.Т. Нор, В.М. Савицький, М.С. Строгович, О.Т. Яновська та інші.

Виклад основного матеріалу. Основним учасником кримінального процесу з боку захисту виступає захисник, який наділений правом здійснювати захист особи, яка до нього звернулася, а саме: підозрюваний, обвинувачений, засуджений, виправданий, а також особи до якої передбачається застосування примусових засобів медичного чи виховного характеру.

Конституція України, зокрема стаття 59 проголошує, що громадяни перед законом є рівними та наділені однаковими рівними конституційними правами і свободами, є незалежними у виборі захисника [1]. Тому можемо говорити про те, що дана конституційна норма відображає свободу кожного громадянина вільно вибирати захисника для забезпечення своїх законних прав та інтересів.

Як відомо, з практичної точки зору, кожна людина, яка попадає у сферу судочинства, зокрема і кримінального, прагне ефективно захистити свої права та інтереси.

Відповідно до п.5 ч.1 ст. 1 Закон України (далі – ЗУ) «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» захист – вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні захисту прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення [2].

Одним із суб'єктів сторони захисту в кримінальному судочинстві є захисник. У чинному Кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК) України міститься значення поняття «захисник». Так, згідно ст. 45 КПК України захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію) [3].

Такої позиції, де захисником виступає виключно адвокат дотримується не лише наша держава, таку позицію можна зустріти і в законодавстві зарубіжних держав. Так, ст. 47 КПК Литовської Республіки дуже схожа зі ст. 45 КПК України та встановлює, що захисники – це адвокати. У ролі одного адвоката не можуть виступати в захисті дві або більше осіб, якщо тільки один з них не представляє інтереси захисту щодо інтересів іншого захисту [4]. Таким чином, вищезазначеною нормою встановлено основні вимоги до захисника в кримінальному процесі, вона також передбачає що в Литві, як і в Україні, захисником може бути тільки адвокат.

Виключно захисник – адвокат здійснює надання кваліфікованої правової допомоги та, реалізуючи функцію захисту, може обґрунтовано й законно спростовувати доводи сторони обвинувачення, визначати правильність застосування норм матеріального і процесуального права й дотримання законодавчо закріпленої процедури прийняття рішень і здійснення процесуальних дій.

Відповідно до положень ст. 48 КПК захисник може у будь-який момент бути залученим підозрюваним, обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням або згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі у кримінальному провадженні. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані надати затриманій особі або особі, яка тримається під вартою, допомогу у встановленні зв'язку із захисником або особами, які можуть запросити захисника, а також надати можливість використати засоби зв'язку для запрошення захисника. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані утримуватися від надання рекомендацій щодо залучення конкретного захисника [3].

Захисник користується процесуальними правами з моменту подання слідчому прокурору, слідчому судді чи суду відповідних документів, передбачених ст. 50 КПК України. До таких документів, що підтверджують повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні, належить: свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю; ордер, договір із захисником або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані надати затриманій особі чи особі, яка тримається під вартою, допомогу у встановленні зв'язку із захисником або особами, які можуть запросити захисника, а також надати можливість використати засоби зв'язку для запрошення захисника.

Право на захист учасників кримінального провадження включає до себе: право доступу до правосуддя; звернення до суду у разі порушеного права; право на участь громадянина у судовому провадженні; забезпечення судом реалізації процесуальних прав, обов'язків, інтересів учасників кримінального провадження; оскарження судового рішення суду до вищестоящої судової інстанції; право.

На думку Сліньско С. В. інститут адвокатури можна визначити як полі функціональну діяльність адвоката, захисника, полі структурну діяльність, яка пов'язана не тільки з захистом прав, обов'язків, інтересів та свобод учасників кримінального провадження, а також з вирішенням питання щодо виконання завдань кримінального процесу, зокрема встановлення істини та вини обвинуваченого у виroku суду [5, с. 211].

Крім того, право на захист захисника забезпечується, зокрема, нормами КПК, які регламентують обов'язкову участь захисника у кримінальному провадженні (ст. 49, 52 КПК), визнання недопустимими доказів, отриманих унаслідок порушення права особи на захист (ст. 87 КПК), особливості реалізації права на відмову від захисника (ст. 54

КПК), можливість підготовки до захисту від нового (ст. 338 КПК) або від додаткового обвинувачення (ст. 339 КПК), здійснення судового провадження за відсутності захисника як підставу для скасування судового рішення (п. 4 ч. 2 ст. 412 КПК).

Зокрема відповідно до ст. 49 КПК, слідчий суддя, суд зобов'язані забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні у випадках, якщо: відповідно до вимог ст. 52 КПК участь захисника є обов'язковою, а підозрюваний, обвинувачений не залучив захисника; підозрюваний, обвинувачений заявив клопотання про залучення захисника, але за відсутністю коштів або з інших об'єктивних причин не може його залучити самостійно; слідчий, прокурор, слідчий суддя або суд вирішить, що обставини кримінального провадження вимагають участі захисника, а підозрюваний, обвинувачений не залучив його.

Захисник може бути залучений слідчим, прокурором, слідчим суддею або судом в інших випадках, передбачених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги. У кримінальному провадженні на підставі угод право на захист забезпечено обов'язковим виконанням судом вимог ч. 4 або ч. 5 ст. 474 КПК для роз'яснення права мати захисника, зокрема права на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно.

Крім того, у випадках, передбачених ст. 52 КПК (із тих підстав, по яких угоду може бути укладено), обвинуваченому має бути забезпечено захист за призначенням [3].

Важливою складовою права на захист у кримінальному провадженні є також забезпечення ефективності захисту та створення умов для вільного вибору захисника. Недотримання цих складових права на захист навіть за умови участі захисника у провадженні на різних стадіях може спричинити до істотних порушень вимог КПК та скасування судового рішення.

Самостійність участі адвоката у кримінальному провадженні не є абсолютною, вона обмежена предметом та межами забезпечення захисту учасника процесу. Предмет захисту визначений у чинному кримінальному процесуальному законодавстві та включає до себе положення захисту підозрюваного, обвинуваченого на стадії досудового розслідування та судового розгляду. Предмет права на захист включає захист законних інтересів, забезпечення гарантій прав під час тимчасового обмеження підозрюваного. Таким чином, предмет захисту та предмет права на захист можна визначити як встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні, проведення повного, неупередженого досудового розслідування та судового розгляду, встановлення вини підозрюваного, обвинуваченого у вироку суду [5, с. 212].

КПК України обмежує коло осіб, які можуть бути захисниками, таке поняття, як «непрофесійний захист», представниками якого були близькі родичі та інші фахівці в галузі права, у кримінальному провадженні виключено. Таким чином, зако-

нодавець визнав неприйнятною позицію Конституційного Суду України, викладену в рішенні від 16 листопада 2000 р. у справі про право вільного вибору захисника (справа Г. І. Солдатова), щодо можливої участі у процесі так званих «фахівців у галузі права», тобто захисників, які не є членами адвокатського об'єднання [6, с. 94].

До 2000 р., згідно з положенням ч. 1 ст. 44 КПК України 1960р. [7], захисниками могли бути лише особи, які мали свідоцтво про право зайняття адвокатською діяльністю. Але Рішенням КСУ від 16 листопада 2000 р. № 13- рп/2000, згідно з яким Конституційний Суд скасував відповідне положення через те, що визнав його таким, що не відповідає Конституції України, роз'яснено, що захисником у кримінальному процесі може бути будь-який фахівець в галузі права, якщо за законом він має право (може бути допущеним, відсутні обставини для його відводу) на надання правової допомоги особисто чи за дорученням особи. У своєму Рішенні він наголосив, що «Конвенція про захист прав людини і основних свобод людини і громадянина передбачає право кожного обвинуваченого захищати себе особисто або використовувати правову допомогу захисника, вибраного ним на власний розсуд [8].

В юридичній літературі окремі науковці пояснюють це тим, що в умовах змагального характеру кримінального судочинства особливої ваги набуває діяльність професійних учасників кримінального процесу, бо саме від ефективної діяльності таких суб'єктів кримінально-процесуальних відносин, як прокурори й захисники, залежить ефективність кримінального судочинства загалом [6, с. 94; 9, с. 208].

Успіх законодавчих новел, які визначають межі повноважень адвокатури залежить від вміння професійного адвоката використовувати свої процесуальні можливості, спрямовані на відстоювання позиції клієнта. Правова позиція адвоката має відповідати не тільки інтересам довірителя, а й передусім закону. Натомість, діяльність осіб, які носять відповідальний статус адвоката, часто супроводжується порушеннями, упущеннями, недопрацюваннями.

Тому, у кримінальному провадженні саме професійний та обізнаний адвокат зможе визначити та довести хибність застосування того чи іншого положення матеріального і процесуального права, а також обґрунтовано та законно спростувати доводи сторони обвинувачення. Реалізуючи функцію захисту, адвокат не дає можливості стороні обвинувачення відступати від законодавчо закріпленої процедури щодо прийняття рішень та виконання процесуальних дій.

Зважаючи на те, що захисник є повноцінним учасником кримінального провадження (п. 19, п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України), то й ефективного здійснення ним повноважень можливе лише при наявності законодавчого закріплення відповідних правових гарантій його участі. Проте на практиці зустрічаються непоодинокі випадки необґрунтованого порушення прав захисника, що позбавляє останнього можливості у повній мірі їх реалізувати.

Невизначеність сутності кримінальних процесуальних гарантій у теорії кримінального процесу негативно впливає на правозастосовну практику. З огляду на це слід підтримати думку С. А. Паршака про те, що основним у характеристиці прав та свобод людини слід вважати те, що вони повинні бути під захистом держави і закону. Ефективність використання особою своїх прав, свобод та законних інтересів та в цілому їх реальність залежать від рівня захищеності, гарантованості. Закріплення у законі певного суб'єктивного права повинно означати можливість для людини вільно користуватися благами, наданими їй законом. Таким чином, важливою гарантією захищеності особи від необгрунтованої підозри та обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, так само й неотримання належного захисту особою, яка зазнала шкоди, є участь у кримінальному провадженні захисника [10, с. 9].

Разом із тим, як підкреслили О. Шило та О. Капліна, гарантією забезпечення права на захист є право особи захищати себе за допомогою професійного захисника [11, с.127].

Варто зауважити, що у чинному Кримінальному процесуальному кодексі України, на відміну від попереднього КПК України, значно розширено механізм реалізації засади змагальності, що є додатковою гарантією участі захисника у провадженні. Так, на сьогодні у ст. 22 КПК України закріплено, що сторони мають рівні можливості щодо збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав [3].

Продовжуючи розгляд порушеного питання, слід зазначити, що однією з найважливіших правових гарантій участі захисника у кримінальному провадженні є законодавче закріплення процесуально-правового інституту надання безоплатної правової допомоги. Протягом багатьох років право на безоплатну правову допомогу мало більшою мірою декларативний характер. Система функціонування вказаного правового інституту не була сформована, оскільки адвокати не отримували від держави грошової винагороди за виконану роботу.

Надання безоплатної правової допомоги регулюється ЗУ «Про безоплатну правову допомогу». Даний Закон виділяє два види безоплатної правової допомоги: 1) первинна та 2) вторинна. Так, згідно ст. 13 зазначеного Закону, захист є видом безоплатної вторинної правової допомоги. Даний Закон у ст. 14 встановлює коло осіб, які мають право на вторинну правову допомогу [12]. Закріплення процесуального порядку залучення захисника, відмови від нього або його заміна в кримінальному провадженні є однією з правових гарантій прав, свобод та законних інтересів особи. Як свідчить вивчення й аналіз судової практики непоодинокими є випадки недотримання слідчими, прокурорами та судами такого порядку, що призводить до порушення права на захист учасників кримінального процесу [13, с.207].

Необхідною умовою реалізації права на захист є забезпечення основних його гарантій на усіх стадіях кримінального провадження, оскільки випадки, коли підозрюваному, обвинуваченому під час досудового розслідування не призначено захисника за умови його обов'язкової участі, сумнівним стає питання належності та допустимості доказів, на яких ґрунтується обвинувальний акт прокурора. В разі цього призначення захисника у судовому провадженні у таких справах не може саме собою відновити порушене право на захист. Правову позицію ЄСПЛ щодо початкового етапу забезпечення права на захист у кримінальному провадженні викладено, зокрема, у п. 63 рішення ЄСПЛ від 09 червня 2011 р. у справі «Лучанінова проти України», де зазначено, що «для здійснення обвинуваченим свого права на захист йому зазвичай повинно бути забезпечено можливість отримати ефективну допомогу захисника із самого початку провадження» [14] та пункти 90–91 рішення ЄСПЛ від 12 червня 2008 р. у справі «Яременко проти України» [15]. За необхідності захисника мають призначати офіційно. Просте призначення національними органами захисника не гарантує ефективну правову допомогу (п. 65 рішення ЄСПЛ від 19 грудня 1989 р. у справі «Камазінські проти Австрії») [16].

У положенні ч. 12 ст. 290 КПК України закріплено, що у випадку, якщо сторона кримінального провадження не здійснила відкриття матеріалів, суд не має права допустити їх як докази.

Доцільно було б запозичити досвід цієї країни. Це пояснюється тим, що при визнанні судом допустимими доказів, які не були відкриті стороною кримінального провадження дозволить всебічно та достатньо вирішити дану справу.

Процесуальні особливості участі захисника як учасника кримінального процесу (суб'єкта) кримінального провадження залишаються дискусійними. Слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені (ч. 3 ст. 223 КПК) [3]. Ця норма закону в цілому стосується захисника, який завжди має відігравати важливу роль під час провадження слідчих (розшукових) дій, до яких його залучають, оскільки з одного боку він надає під час проведення таких дій професійну правничу допомогу підзахисному, а з іншого – забезпечує додержання вимог закону щодо порядку проведення слідчої (розшукової) дії та підвищує ефективність її результатів, оскільки його активність, кваліфікація юриста і досвід здатні сприяти забезпеченню слідчим права на захист, а конструктивні зауваження, клопотання, пропозиції – на вибір методики і тактики проведення слідчих (розшукових) дій.

З положень ст. 20 КПК України випливає, що захисник не змінює свого підзахисного (окрім окремих випадків передбачених КПК України), обирає відповідну тактику захисту, та є самостійним учасником кримінального провадження. Захисник здійснює захист законних інтересів підзахисного,

сприяє реалізації його прав, надає юридичну допомогу.

Процесуальні права захисника та підзахисного не зливаються, тому, що захисник наділений системою індивідуальних прав та процесуальних обов'язків, що породжують виникнення особливих правовідносин як між захисником та підзахисним так і між захисником та іншими учасниками кримінальних проваджень.

Положення статті 46 КПК України визначають загальні правила участі захисника в кримінальному провадженні. В той же час в ч. 1 ст. 46 КПК України зазначено, що захисник не має права взяти на себе захист іншої особи або надавати їй професійну правничу допомогу, якщо це суперечить інтересам особи, якій він надає або раніше надавав професійну правничу допомогу, хоча в ній конкретно не вказано, про які саме інтереси особи йде мова. Варто зазначити, що в основі процесуального становища захисника лежать законні інтереси підзахисного, конкретно на реалізацію яких спрямована його діяльність.

Висновки. У кримінальному провадженні саме професійний та обізнаний адвокат зможе визначити та довести хибність застосування того чи іншого положення матеріального і процесуального права, а також обґрунтовано та законно спростувати доводи сторони обвинувачення. Реалізуючи функцію захисту, адвокат не дає можливості стороні обвинувачення відступати від законодавчо закріпленої процедури щодо прийняття рішень та виконання процесуальних дій. Відповідно під правовими гарантіями участі захисника у кримінальному провадженні слід розуміти систему норм, закріплених у міжнародно-правових актах і законодавстві України, що забезпечують повноцінне здійснення захисником своїх повноважень. Закріплення процесуального порядку залучення захисника, відмови від нього або його заміна в кримінальному провадженні є однією з правових гарантій прав, свобод та законних інтересів особи у кримінальному провадженні.

Список літератури

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 // URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>;
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Criminal procedure code of republic of Lithuania. Consolidated version valid until 30 September 2018. URL:

https://www.legislationline.org/download/id/8272/file/Lithuania_CC_2000_am2017_en.pdf

5. Слінько С.В. Межі участі захисника у кримінальному процесі. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 3. С. 210-214.

6. Півненко Л. В., Коробка А. Б. Участь захисника у кримінальному судочинстві за новим КПК України. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право». 2013. Вип. 20. С. 92–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znphknpu_pravo_2013_20_17.

7. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28 грудня 1960 р. № о 1001-05. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>.

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатова Геннадія Івановича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України, статті 44 Кримінально- процесуального кодексу України, статей 268, 271 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про право вільного вибору захисника No 1-17/2000) від 16 листопада 2000 р. No 13-рп/2000. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/v013p710-00>.

9. Яновська О. Г. Концептуальні засади функціонування і розвитку змагального кримінального судочинства: монографія. Київ, 2011. 303 с. 34

10. Паршак С. А. Процесуальний порядок забезпечення прав учасників кримінального провадження під час закінчення досудового розслідування: монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, професора О. О. Юхна. Харків. № НікаНова, 2016. С. 9.

11. Шило О., Капліна О. Професійний захист як гарантія забезпечення прав і законних інтересів особи в кримінальному судочинстві. Вісник Академії правових наук України. Харків, 2003. No 1 (32). С. 127.

12. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>

13. Єрохін В. В., Юхно О. О. Захисник як учасник кримінального провадження. Монографія за заг. ред. О. О. Юхна. Харків, 2018. С. 240.

14. Рішення Європейського суду з прав людини від 09.06.2011 у справі «Лучанінова проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_788#Text

15. Рішення Європейського суду з прав людини від 12.09.2008 у справі «Яременко проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_405#Text

16. Рішення Європейського суду з прав людини від 19.12.1989 у справі «Камазінські проти Австрії». Заява № 9783/82.